

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۹۳۲۴۵۰۸۶

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ

گرایش: ایران دوره اسلامی

عنوان:

ناسیونالیسم در اندیشه‌ی سیاست و رزان عصر پهلوی اول با تکیه بر اندیشه‌ی
(محمد علی فروغی، سید حسن تقی زاده، عبدالحسین تیمور تاش، مخبرالسلطنه
هدایت، علی اصغر حکمت)

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا علم

استاد مشاور:

دکتر شهرام جلیلیان

نگارنده:

حمزه حسینی

تیر ماه ۹۳

سپاس و تشکر

اکنون که با توفیق و خواست پروردگار یکتا نگارش این پایان نامه به پایان رسید .
برخودم لازم می دانم تا از زحمات بی شائبه استاد فرزانه و توانمند ، جناب آقای
دکتر محمد رضا علم که قبول زحمت کرده و نظارت پایان نامه بنده را به عنوان
استاد راهنما پذیرا شدند تقدیر و تشکر خالصانه داشته باشم کسی که بارها و
بارها با هدایت های عالمانه و روشنگرانه خویش دستگیر این بنده حقیق گردیده
و از هیچ کوششی دریغ نورزیدند. همچنین از راهنمائیها و نظرات ارزشمند
استاد محترم و برجسته جناب آقای دکتر شهرام جلیلیان که با چهره ی مسرور و
دلی مالا مال از امید مشاوره این پایان نامه را به عهده گرفته اند ، تقدیر و تشکر می
نمایم . و نیز برخودم لازم میدانم از همه ی اساتید گروه تاریخ دانشگاه شهید
چمران اهواز که در طول این دو سال افتخار شاگردی آنها را داشته ام ، و
همچنین از همه ی کسانی که بنده را در نگارش این پایان نامه مخصوصاً
سرکار خانم هاجر امیری کمک کرده اند کمال سپاسگزاری و تشکر را دارم .

تقدیم به

زیباترین، بهترین و ارزشمندترین داشته های زندگی

« پدر و مادرم »

کسانر که لحظه لحظه های زندگی مدیون وجود پر مهر عاطفه آنهاست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
نقد و بررسی منابع و مآخذ.....	۵
فصل اول: کلیات ناسیونالیسم	
۱-۱- معنی و مفهوم ناسیونالیسم.....	۱۴
۱-۲- تاریخچه و پیدایش ناسیونالیسم در غرب.....	۱۸
۱-۲-۱- ناسیونالیسم از دوران باستان تا عصر رنسانس.....	۱۹
۱-۲-۲- نقش رنسانس و رفرماسیون در ناسیونالیسم.....	۲۳
۱-۲-۳- انقلاب فرانسه و تولد ناسیونالیسم مدرن.....	۲۷
۱-۲-۴- ناسیونالیسم در قرن بیستم.....	۳۱
۱-۳- انواع ناسیونالیسم.....	۳۲
۱-۳-۱- ناسیونالیسم لیبرال.....	۳۲
۱-۳-۲- ناسیونالیسم قومی و توسعه طلب.....	۳۳
۱-۳-۳- ناسیونالیسم استقلال طلب.....	۳۴
۱-۴- اصطلاحات ناسیونالیسم.....	۳۵
۱-۴-۱- ملت.....	۳۵
۱-۴-۲- دولت ملی.....	۳۷
۱-۴-۳- هویت ملی.....	۳۷
۱-۴-۴- وطن پرستی و میهن پرستی.....	۳۸

فصل دوم: ایران و ناسیونالیسم

- ۱-۲- ناسیونالیسم در ایران از دوران باستان تا قرن نوزدهم..... ۴۱
- ۲-۲- ورود ناسیونالیسم غربی به ایران در عصر قاجار..... ۴۷
- ۳-۲- مهم ترین مروجان ناسیونالیسم در عصر قاجار..... ۴۹
- ۱-۳-۲- عباس میرزا..... ۵۱
- ۲-۳-۲- امیرکبیر..... ۵۳
- ۳-۳-۲- میرزا فتحعلی آخوندزاده..... ۵۴
- ۴-۳-۲- میرزا آقاخان کرمانی..... ۵۸
- ۴-۲- نقش ناسیونالیسم در پیدایش و پیروزی انقلاب مشروطه..... ۶۱

فصل سوم: ناسیونالیسم پهلوی

- ۱-۳- علل و زمینه های شکل گیری ناسیونالیسم پهلوی..... ۶۹
- ۱-۱-۳- بحرانهای پس از مشروطه..... ۷۰
- ۲-۱-۳- دخالت و نفوذ بیگانگان..... ۷۱
- ۳-۱-۳- شورشهای محلی..... ۷۳
- ۲-۳- عناصر و مولفه های ناسیونالیسم پهلوی..... ۷۶
- ۱-۲-۳- مدرنیزه کردن ایران..... ۷۶
- ۲-۲-۳- تشکیل حکومت مطلقه مرکزی..... ۷۹
- ۳-۲-۳- ملیت سازی و وحدت ملی..... ۸۳

۸۶..... ۳-۲-۴- باستان گرایی

۸۷..... ۳-۲-۵- میهن دوستی و شاه پرستی

۸۹..... ۳-۳- نقش سیاست و رزان پهلوی اول در ناسیونالیسم

فصل چهارم: ناسیونالیسم در اندیشه محمدعلی فروغی < ذکاء الملک >

۹۴..... ۴-۱- زندگی نامه و کارنامه ی سیاسی فروغی

۹۴..... ۴-۱-۱- فروغی از تولد تا تاسیس سلسله پهلوی

۹۶..... ۴-۱-۲- فروغی و سلسله رضاشاه

۱۰۱..... ۴-۲- مولفه های اندیشه ناسیونالیستی فروغی

۱۰۱..... ۴-۲-۱- مدرنیزه کردن ایران

۱۰۴..... ۴-۲-۲- باستان گرایی

۱۰۸..... ۴-۲-۳- ساختن هویت ملی و وحدت ملی

۱۱۳..... ۴-۲-۴- وطن پرستی

۱۱۴..... ۴-۲-۵- ملت دوستی

فصل پنجم: ناسیونالیسم در اندیشه سیدحسن تقی زاده

۱۱۸..... ۵-۱- زندگی نامه و کارنامه ی سیاسی تقی زاده

۱۱۸..... ۵-۱-۱- تقی زاده از تولد تا تاسیس سلسله پهلوی

- ۱۲۰ ۲-۱-۵ - تقی زاده در دوران رضاشاه و بعد از آن
- ۱۲۲ ۲-۵ - مولفه ها و عناصر اندیشه ناسیونالیستی تقی زاده
- ۱۲۲ ۱-۲-۵ - مدرنیزه کردن ایران
- ۱۲۶ ۲-۲-۵ - حکومت قدرتمند مرکزی
- ۱۲۹ ۳-۲-۵ - وطن دوستی
- ۱۳۱ ۴-۲-۵ - ملت دوستی
- ۱۳۳ ۵-۲-۵ - باستانگرایی
- ۱۳۷ ۳-۵ - وحدت، هویت و استقلال ملی در نگاه تقی زاده

فصل ششم: ناسیونالیسم در اندیشه تیمورتاش

- ۱۴۲ ۱-۶ - زندگینامه و کارنامه‌ی سیاسی تیمورتاش
- ۱۴۲ ۱-۱-۶ - از تولد تا سلطنت رضاشاه
- ۱۴۷ ۲-۱-۶ - تیمورتاش و سلسله‌ی پهلوی
- ۱۵۰ ۲-۶ - مولفه‌های اندیشه ناسیونالیستی تیمورتاش
- ۱۵۰ ۱-۲-۶ - مدرنیزه کردن ایران
- ۱۵۲ ۲-۲-۶ - ملت دوستی
- ۱۵۶ ۳-۲-۶ - وطن دوستی

فصل هفتم: ناسیونالیسم در اندیشه مهدیقلی هدایت

- ۱-۷- زندگینامه و کارنامه سیاسی هدایت ۱۶۰
- ۱-۱-۷- از تولد تا تاسیس سلسله ی پهلوی ۱۶۰
- ۲-۱-۷- مخبرالسلطنه و رضاشاه ۱۶۳
- ۲-۷- مولفه های اندیشه ناسیونالیستی مخبرالسلطنه ۱۶۵
- ۱-۲-۷- ملیت ایران در نگاه مخبرالسلطنه ۱۶۵
- ۲-۲-۷- وطن دوستی و میهن دوستی ۱۶۶
- ۳-۲-۷- باستان گرایی ۱۶۹
- ۴-۲-۷- مدرنیزه کردن ایران ۱۷۰

فصل هشتم: ناسیونالیسم در اندیشه علی اصغر حکمت

- ۱-۸- زندگینامه و کارنامه ی سیاسی حکمت ۱۷۶
- ۲-۸- مولفه های ناسیونالیسم در اندیشه حکمت ۱۷۹
- ۱-۲-۸- مدرنیزه کردن ایران ۱۷۹
- ۲-۲-۸- حکومت مرکزی قدرتمند ۱۸۱
- ۳-۲-۸- باستان گرایی ۱۸۳
- ۴-۲-۸- وحدت و هویت ملی ایرانیان ۱۸۹

فصل نهم: مشترکات اندیشه ناسیونالیستی سیاست ورزان مطروحه

۱-۹- مدرنیزه کردن ایران ۱۹۶

۲-۱-۹- وطن دوستی ۱۹۸

۳-۱-۹- باستان گرایی ۱۹۹

۴-۱-۹- ملت دوستی ۲۰۰

۵-۱-۹- هویت و وحدت ملی ۲۰۲

نتیجه گیری ۲۰۴

منابع و مآخذ ۲۰۸

نام: حمزه

نام خانوادگی: حسینی

عنوان پایان نامه: ناسیونالیسم در اندیشه‌ی سیاست و رزان عصر پهلوی اول با تکیه بر اندیشه‌ی (محمد علی فروغی، سید حسن تقی زاده، عبدالحسین تیمورتاش، مخبرالسلطنه هدایت، علی اصغر حکمت)

استاد راهنما: دکتر محمد رضا علم

استاد مشاور: دکتر شهرام جلیلیان

گرایش: ایران دوره اسلامی

رشته: تاریخ

درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد

گروه: تاریخ

محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران اهواز

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

تعداد صفحه: ۲۲۹

۱۳۹۳/۴/۱۸

تاریخ فارغ التحصیلی:

واژه کلیدی: ناسیونالیسم، سیاست و رزان، پهلوی، فروغی، تقی زاده، مخبرالسلطنه، تیمورتاش

چکیده:

ناسیونالیسم یکی از مهم ترین و تاثیرگذارترین مکتبهای سیاسی جهان معاصر می باشد. این مکتب سیاسی بعد از ورود به ایران در زمان قاجار موجب بیداری و هوشیاری ملی ایرانیان شد و سهم مهمی در جنبشهای عصر قاجار مخصوصاً انقلاب مشروطه داشته است. بعد از آنکه استقرار مشروطه در کشور دچار مشکل شد و بحران های فراوان کشور را به ورطه ی تجزیه و نابسامانی برده بود. ناسیونالیستهای ایرانی به ترویج اندیشه های ناسیونالیستی در کشور پرداخته، که در نهایت منجر به تأسیس سلسله پهلوی و ایدئولوژی ناسیونالیسم آن شد. در پژوهش حاضر ناسیونالیسم شکل گرفته در عصر رضاشاه در اندیشه ی پنج تن از مهم ترین سیاست و رزان کلیدی و پایه ی عصر رضاشاه که عبارت اند از: محمدعلی فروغی، سیدحسن تقی زاده، تیمورتاش، مخبرالسلطنه هدایت، علی اصغر حکمت مورد مطالعه قرار گرفته، و به ناسیونالیسم در رویکردهای همچون مدرنیزاسیون کردن ایران، تشکیل حکومت مطلقه مرکزی، احیا و ترویج باستان گرایی، ملت دوستی، ساختن هویت ملی و وحدت ملی ایران و در نهایت وطن دوستی و میهن دوستی در اندیشه ی این سیاست و رزان پرداخته شده است. بر اساس نتایج این پژوهش ناسیونالیسم در اندیشه سیاست و رزان مطرح شده با مؤلفه های ذکر شده بسیار قوی و فعال بوده است و آنها تلاش می کردند تا در لوای ناسیونالیسم پروژه ساخت دولت، ملت مدرن ایران را فراهم کنند.

مقدمه

واژه ناسیونالیسم از دو کلمه ی nation به معنی ملت و ism به معنی اعتقاد تشکیل شده است. این کلمه در زبان فارسی به معنی ملت دوستی و حس استقلال ملی ترجمه شد. بعضی از پژوهشگران معتقدند که این عقیده و باور از همان دوران باستان به صورت سنتی در میان ملت ها وجود داشته است. ولی این پدیده در دو قرن اخیر در شکل مدرن آن بعد از انقلاب فرانسه ظاهر شد و منشاء بسیاری از حوادث و تحولات در سطوح مختلف در جهان شده است. به طوری که از آن به بمب سیاسی زمان تعبیر می کنند. این باور سیاسی که موجب زوال حکومت های سنتی و ملوک الطوائفی با ملت ها و نژادهای ناهمگون شد، جهان را به شکل ملت های با ویژگی های قومی، نژادی و فرهنگی، سیاسی مشترک به همراه دولت های ملی درآورد. این مکتب سیاسی چندین بار نقشه جهان را تغییر داده است و موجب جنگ های جهانی ویرانگر شد. برداشت ملتهای مختلف از ناسیونالیسم باعث شکل گیری انواع ناسیونالیسم شد. در قرن نوزدهم بعد از اینکه باب ارتباط میان اروپا و ایران باز شد اندیشه های ناسیونالیستی غربی توسط روشنفکران و اندیشمندان ایرانی وارد جامعه ایران گردید. اندیشمندان ایرانی با آگاهی از کارکرد ناسیونالیسم در وحدت و پیشرفت کشورهای اروپایی از همان ابتدا به ترویج اندیشه های ناسیونالیستی برای بیداری ایرانیان و انجام اصلاحات برای پیشرفت کشور پرداخته اند.

نتیجه این هوشیاری، خودآگاهی ملی ایرانیان در شکل شورش و اعتراض بر علیه حکومت قاجار مخصوصا پیروزی انقلاب مشروطه بوده است. ناسیونالیسم در انقلاب مشروطه در شکل تلاش برای به بار نشستن ایده های دموکراتیک همچون آزادی، حکومت قانون، پارلمان، منافع ملی، رهایی وطن و تلاش برای سربلندی آن خودنمایی کرد. بعد از آنکه اجرای ایده های مشروطه در

کشور به دلایل مختلف دچار مشکل شد و کشور^۲ به دلیل فقدان حکومت مرکزی قوی دچار بحرانه‌های فزاینده‌ی از جمله اشغال توسط کشورهای درگیر در جنگهای جهانی اول، شورشهای داخلی و غیره شد. این بار ناسیونالیست‌های ایرانی صرف نظر از اندیشه‌های دموکراتیک با توجه به اوضاع ناآرام کشور به ترویج و شکل دهی نوعی از ناسیونالیسم پرداخته که بیشتر بر پایه‌ی یک حکومت مرکزی قدرتمند و جستجوی امنیت برای سر و سامان دادن به کشور بودند، تا بتوانند در سایه‌ی این حکومت قوی کشور را به سوی توسعه ببرند. در نهایت آنها برای برون رفت کشور از بحران و به ثمر نشستن ایده‌های ناسیونالیستی خود به حمایت از رضاخان و تأسیس سلسله پهلوی پرداخته اند. از آنجایی که رضاشاه علی رغم حس ناسیونالیستی قوی از تحصیلات عالی برخوردار نبود ناسیونالیست‌های ایرانی با ترویج اندیشه‌های ناسیونالیستی در جامعه و القای آنها به رضاشاه، تلاش می کردند کشور را به سمت پیشرفت ببرند. آنها با حلقه زدن در اطراف رضاشاه و تحت تاثیر قرار دادن او اندیشه‌های ناسیونالیستی خود را در اختیار رضاشاه قرار دادند و باعث شدند که ناسیونالیسم ایدئولوژی مسلط در حکومت رضاشاه و راهبرد برنامه‌های ترقی خواهانه رضاشاه برای مدرن کردن ایران شود. افراد زیادی در کمک به ناسیونالیسم رضاشاه و فعالیت در آن دخیل بوده اند. اما نگارنده در پژوهش حاضر بر آن است تا این نوع ناسیونالیسم را در اندیشه‌ی پنج تن از مهم ترین و کلیدی ترین سیاست ورزان عصر رضاشاه که عبارت اند از محمدعلی فروغی، سیدحسن تقی زاده، تیمورتاش، مخبرالسلطنه هدایت، علی اصغر حکمت مورد مطالعه و پژوهش قرار بدهد.

هر چند در مورد ناسیونالیسم رضاشاه و حکومت آن مطالعات و پژوهش‌های انجام شد. اما تاکنون پژوهشی با این موضوع که آن را در اندیشه دولتمردان آن دوره مورد مطالعه قرار دهد به

رشته تحریر در نیامده است از همین منظر بررسی و پژوهش آن دارای اهمیت می باشد. سوال اصلی که در اینجا طرح میشود این است که: اندیشه ناسیونالیستی این سیاست ورزان چه رویکردها و کارکردهای در حکومت پهلوی اول داشته است؟ فرضیه ما آن است که: به نظر میرسد اندیشه ناسیونالیستی این سیاست ورزان حول رویکرد مدرنیزه کردن و تلاش برای ساختن ایران نوین در حکومت پهلوی اول خودنمایی کرد.

برای بررسی ناسیونالیسم در اندیشه‌ی این سیاست ورزان سوالاتی فرعی دیگری مطرح است که ضمن گزارش این تحقیق به بررسی آنها پرداخته میشود.

۱- مفهوم ناسیونالیسم و فرآیند شکل گیری آن و سپس نقش آن در تحولات جهان معاصر چه بوده است؟ به نظر می رسد ناسیونالیسم مکتبی است که به دنبال خوشبختی ملت‌هاست و نقش بسیاری مهمی در تحولات جهان در دو قرن اخیر ایفا کرده است. در فصل اول ابتدا به مفهوم ناسیونالیسم و سپس روند شکل گیری و در نهایت کارکرد ناسیونالیسم در جهان معاصر می پردازیم.

۲- آیا ناسیونالیسم در کشور ایران وجود داشته است یا یک پدیده وارداتی از غرب بوده است؟ به نظر می رسد گوشه های از ناسیونالیسم در تاریخ ایران وجود داشته است ولی در قرن نوزدهم ناسیونالیسم غربی وارد ایران شد. در فصل دوم تلاش می کنیم تا ناسیونالیسم را به صورت سنتی در تاریخ ایران مورد پژوهش و سپس ورود ناسیونالیسم غربی به ایران و کارکرد آن در ایران عصر قاجار و بیداری ایرانیان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم.

۳- ناسیونالیسم پهلوی چگونه شکل گرفته و دارای چه مؤلفه‌های بوده است؟ سیاست ورزان عصر پهلوی اول چه نقشی در ناسیونالیسم داشته اند؟ بنظر می رسد شکل گیری ناسیونالیسم پهلوی

ریشه در بحرانهای پس از مشروطه دارد و سیاست ورزان این عصر نقش بسیار مهمی در ناسیونالیسم پهلوی داشته اند. در فصل سوم تلاش می کنیم تا به علل شکل گیری ناسیونالیسم پهلوی را پردازیم و مولفه ها و عناصر آن را مورد مطالعه و پژوهش قرار دهیم. سپس نقش سیاست ورزان این عصر را در ناسیونالیسم عصر رضاشاه تبیین میکنیم.

۴- اندیشه های ناسیونالیستی محمدعلی فروغی، سیدحسن تقی زاده، تیمورتاش، مخبرالسلطنه هدایت، علی اصغر حکمت در حکومت پهلوی اول دارای چه رویکردها و کارکردهای بوده اند؟ بنظر می رسد بخشی از ناسیونالیسم در اندیشه این سیاست ورزان حول محور مدرنیزه کردن خودنمایی کرد. در فصول چهار تا هشت تلاش خواهیم کرد ناسیونالیسم را در اندیشه ی سیاست ورزان مطروحه به صورت جداگانه مورد مطالعه قرار دهیم تا مشخص شود ناسیونالیسم پهلوی اول در اندیشه ی این سیاست ورزان دارای چه رویکردها و کارکردهای بود

۵- اندیشه ی ناسیونالیستی سیاست ورزان مطرح شده دارای چه شباهت هایی می باشد؟ در فصل نهم مشترکات اندیشه ی ناسیونالیستی سیاست ورزان مذکور مورد مطالعه قرار می گیرد. در پایان به نتیجه گیری که در واقع پاسخ به سوالات مطروحه و اینکه ناسیونالیسم در اندیشه ی این سیاست ورزان چه رویکردی و کارکردی داشته است می پردازیم.

نقد و بررسی منابع و مآخذ

منابعی که در این رساله مورد استفاده قرار گرفت از دو دسته اصلی و جدید تقسیم می شوند. منابع اصلی به این معنی که نگارنده اندیشه‌ی ناسیونالیستی سیاست و رزان عصر پهلوی اول را از آثار درجه یک و اصلی این سیاست و رزان که به قلم خود آنها نوشته شد استخراج کرده است. در مورد منابع جدید هم نگارنده از تحقیقات جدید در حوزه مباحث ناسیونالیسم و اندیشه‌ی ناسیونالیستی سیاست و رزان ذکر شده در این رساله استفاده کرده است. در زیر چند تا از این منابع مورد بررسی و نقد قرار میگیرد.

منابع اصلی

۱- مقالات محمدعلی فروغی معروف به ذکاء الملک : مقالات فروغی کتابی است دو جلدی که با کوشش و اهتمام حبیب یغمایی به چاپ رسیده است. این کتاب در برگزیده مقالات فروغی در مورد موضوعات مختلف از جمله سیاست، تاریخ، ادبیات، مدرنیته، حقوق و غیره می باشد. هدف نویسنده از نوشتن این مقالات اولاً آشنایی ایرانیان با تاریخ و تمدن جامعه ایران از یک سو و دوم آشنایی با ترقیات و پیشرفتهای غربی بوده است تا زمینه را برای پیشرفت و ترقی کشور فراهم کند. از نقاط ضعف این کتاب میتوان به آشفتگی در ترتیب موضوعات مقالات اشاره کرد چرا کتاب بر اساس ترتیب چاپ و سال انتشار مقالات و دسته بندی موضوعات نوشته نشده است. نگارنده این رساله از این مقالات به عنوان یکی از منابع اصلی برای استخراج اندیشه‌ی ناسیونالیستی محمدعلی فروغی در فصل چهارم استفاده کرده است.

۲- مجله کاوه : این مجله در سال ۱۳۳۴ ق. / ۱۹۱۶م. توسط سیدحسن تقی زاده و گروهی دیگر از ناسیونالیستهای ایرانی از جمله محمدعلی جمالزاده، میرزا محمدخان قزوینی، ابوالحسن

حکیمی، ابوالحسن علوی، ابراهیم پور داوود، کاظم زاده، ایرانشهری، رضا تربیت در برلن منتشر می‌شود. سیدحسن تقی زاده تئورسین اصلی این مجله بوده است. کاوه شامل دو دوره قدیم و جدید می‌باشد. دوره قدیم آن از شماره‌ی ۱ تا ۳۵ از سال ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸ ق که دوره‌ی جنگ جهانی اول را شامل می‌شود. و دوره جدید از شماره ۳۶ تا ۴۷ تا سال ۱۳۴۰ ق منتشر شد. هدف اولیه از تاسیس این مجله حمایت از آلمان در جنگ جهانی اول و انزجار از روس و انگلیس به علت اشغال ایران و بیداری ایرانیان برای همراهی با جهاد ملی و مبارزه با بیگانه بوده است. کاوه اهدافی مانند ترویج و پذیرش تمدن غربی برای مدرنیزه کردن ایران، تلاش برای تشکیل یک حکومت قدرتمند در ایران، ترویج باستان‌گرایی و تلاش در شناسایی عظمت ایران باستان و احیای آن تا هویت و ملیت ایران را بر اساس آن بازسازی کنند. نگارنده در فصل سوم برای تبیین ناسیونالیسم بعد از مشروطه و در فصل پنجم برای استخراج اندیشه‌ی ناسیونالیستی سیدحسن تقی زاده از این منبع استفاده کرده است.

۳- خاطرات و خطرات: نویسنده این کتاب مهدیقلی هدایت معروف به مخبرالسلطنه است این کتاب که حاصل خاطرات و تجربه‌ها و دیدنی‌های هدایت در دوران شش پادشاه از ناصرالدین شاه قاجار تا محمدرضا شاه پهلوی می‌باشد. آخرین دیدگاه مخبرالسلطنه را در مورد مسائل گوناگون به تصویر می‌کشد. از محاسن این کتاب این است که هدایت در نگارش این کتاب تنها به حافظه خود اکتفا نکرد بلکه از یادداشت‌های روزانه خود نیز استفاده کرده است، دوم اینکه نویسنده این کتاب خیلی از حوادث را به چشم خود دیده است و سوم اینکه این کتاب زمانی نوشته شد (۱۳۲۹ ه.ش) که نویسنده بدون واژه و محافظه‌کاری سیاسی آن را به نگارش درآورد. چهارم اینکه اسناد و آمار و ارقام اقتصادی و اطلاعات جغرافیایی فراوان درباره ایران دارد. از نقاط

ضعف آن میتوان به کوتاه نویسی به سبک تلگراف، ذکر روایات بدون ترتیب تاریخی، اشاره کرد. نگارنده این رساله در فصل هفتم برای بررسی و واکاوی اندیشه ی ناسیونالیستی مهدیقلی هدایت از این کتاب به عنوان منبع اصلی استفاده کرده است.

۴- کتاب سی خاطره از عصر فرخنده ی پهلوی: نویسنده این کتاب علی اصغر حکمت وزیر معارف دوره رضا شاه و یکی از سیاست ورزان عصر پهلوی اول که اندیشه ی ناسیونالیستی آن در این رساله مورد پژوهش قرار گرفته است. این کتاب در برگیرنده خاطرات، دیدنی ها و شرح اقدامات و اصلاحات حکمت در دوره پهلوی مخصوصاً رضا شاه میباشد. او در این کتاب با ذکر نقطه نظرها و دیدگاه های خود و همچنین شرح تمامی اقدامات و اصلاحات و برنامه های خود و اربابش رضاشاه به دفاع از آنها برمی خیزد. و همه آنها را مثبت، سازنده و به نفع کشور و ملت ایران برمی شمرد. از نقاط قوت این اثر میتوان به درجه اول بودن آن به این معنی که نویسنده این کتاب خود مطالبش را به قلم آورده است و این برای شناسایی اندیشه ی ناسیونالیستی او در حکومت رضاشاه دارای اهمیت فوق العاده است. دوم اینکه نویسنده خود شاهد و عامل اصلی حوادث ذکر شده در این کتاب می باشد. نگارنده این رساله در فصل هشتم برای بررسی اندیشه ی ناسیونالیستی علی اصغر حکمت از این کتاب بهره گرفته است.

۵- صعود و سقوط تیمور تاش < به حکایت اسناد محرمانه وزارت خارجه انگلیس >: کتاب حاضر که جمع آوری کننده آن جواد شیخ الاسلامی می باشد. هر چند از لحاظ زمان انتشار آن یک منبع جدید است ولی با توجه به اسناد محرمانه ی وزارت امور خارجه انگلیس که جان مایه اصلی این کتاب هستند و مربوط به سالهای ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۱ ه.ش یعنی دوران درصحنه بودن تیمور تاش در ایران است دارای اهمیت فراوان میباشد. چرا که این اسناد در سالهای بعد از این دوران منتشر

شده‌اند و در برگیرنده خیلی از حقایق و واقعیت‌ها می‌باشند. این کتاب که موضوع اصلی آن بالا رفتن مقام تیمورتاش تا مرد شماره ۱ دو مملکت در بین سالهای ۱۳۰۴ تا ۱۳۱۱ ش و سقوط ناگهانی آن به حکایت اسناد محرمانه انگلیس است به عنوان یکی از منابع اصلی در شناسایی اندیشه‌ی ناسیونالیستی تیمورتاش وزیر دربار رضاشاه مورد استفاده قرار گرفت.

گردآورنده با آوردن ۶۸ شماره از اسناد وزارت خارجه انگلیس که در آن زمان بین وزیر مختار انگلیس در ایران و وزارت امورخارجه در لندن رد و بدل شد. در پی آن است تا غبار جاسوسی و وطن‌فروشی را از چهره این سیاست‌ورز عصر پهلوی اول بزداید و صعود آن را به قله‌ی قدرت به علت توانایی‌های و قابلیت‌های ذاتی او و سقوط او را مخالفت با نفوذ بیگانه مخصوصاً انگلیسی‌ها و تلاش شبانه‌روزی برای ساختن ایران مستقل و تاکید و اصرار او بر منافع و حاکمیت ملی ایران که در نهایت به قیمت جان شیرین او تمام شد معرفی کند. از نقاط قوت این کتاب اعتبار اسناد وزارت امورخارجه انگلیس که مربوط به دوره‌ی زندگی تیمورتاش می‌باشند. نگارنده در فصل ششم برای بررسی اندیشه‌ی ناسیونالیستی تیمورتاش از این منبع استفاده کرد.

۶- تاریخ بیست ساله ایران: این کتاب نوشته‌ی حسین مکی می‌باشد که در ۸ جلد تالیف شد. این کتاب در واقع یک روزشمار تاریخ ۲۰ سال تاریخ ایران در زمان پادشاهی رضاشاه می‌باشد و حوادث و اتفاقات این دوران به صورت جزئی در آن آورده شد. نویسنده خود شاهد عینی خیلی از این اتفاقات و حوادث بود این کتاب که بیشتر مبتنی بر ذکر روایت و نقل است از تحلیل و استفاده از اصول جدید تاریخ‌نگاری خالی است. نویسنده بیشترین سعی خود را برای پوشش دادن حوادث و اتفاقات که در این دوران از تاریخ ایران افتاد بدون تحلیل آنها انجام داده است. نگارنده این رساله برای ذکر بعضی از حوادث به این منبع استناد کرد است.

منابع جدید

۱- کتاب ناسیونالیسم نظریه، ایدئولوژی، تاریخ: نوشته ی آنتونی اسمیت یکی از برجسته ترین پژوهشگران و صاحب نظران در حوزه ی ناسیونالیسم می باشد. این کتاب که بر پایه بررسی ابعاد گوناگون نظری، تاریخی و ایدئولوژیک مفهوم ناسیونالیسم است. هدفش ارائه یک تصویر کلی ولی در عین حال علمی و محققانه از ناسیونالیسم می باشد. اسمیت در این کتاب بر ناسیونالیسم به عنوان یک ایدئولوژی تاکید می کند. او تلاش می کند تا ناسیونالیسم را در مقام نظریه و گفتمان به همراه معانی آن، اشکال مختلف آن، تاریخچه و سرچشمه آن، کارکرد آن در تحولات جهانی مورد پژوهش قرار دهد و برای آشکار کردن مفهوم بهتر ناسیونالیسم از رشته های مختلف علمی از جمله تاریخ، جامعه شناسی، علوم سیاسی، حقوق، انسان شناسی و غیره کمک گرفته است. نگارنده این رساله در فصل اول برای ارائه تعریف و گفتمان ناسیونالیسم و کارکرد آن در تحولات جهانی از این کتاب بهره گرفته است.

۲- کتاب ناسیونالیسم در ایران: نوشته ی ریچارد کاتم آمریکایی اثری دیگری است که نگارنده در این رساله برای آشکار شدن مفهوم ناسیونالیسم و نقش آن در کشور ایران از آن استفاده کرده است. این کتاب از این جهت حائز اهمیت میباشد که نویسنده خود در اوج ناسیونالیسم ایرانی یعنی دوران قدرت گیری مصدق و در سالهای بعد از آن در ایران حضور داشت و تاثیری که جو ناسیونالیستی ایران بر او گذاشته در پی پژوهش در این زمینه برآمد. او خیلی از مطالب این کتاب را از گفتگو و مصاحبه با شخصیت های ایرانی به دست آورد و ناسیونالیسم ایرانی را از نزدیک لمس کرد. کاتم در این کتاب اشکال مختلف ناسیونالیسم را در شکل لیبرال آن در مشروطه، دیکتاتوری مطلقه در دوره رضاشاه، دوران کم دوام لیبرال در حکومت مصدق، به صورت سلطنتی